

Titel: Philocosmi Brev til Philodanus, som Svar paa hans Tanker over Philocosmi Betænkninger.

Citation: "Philocosmi Brev til Philodanus, som Svar paa hans Tanker over Philocosmi Betænkninger.", i *Luxdorphs samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Række 1 bind 3*, N. Møller, 1771, s. 1. Onlineudgave fra Trykkefrihedens Skrifter: https://tekster.kb.dk/text/tfs-texts-1_003-shoot-workid1_003_006.pdf (tilgået 28. november 2021)

Anvendt udgave: Luxdorphs samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Række 1 bind 3

Ophavsret Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse.

[Læs Public Domain-erklæringen.](#)

[↶](#)

Philocosmi Brev til Philodanus, som

Svar paa hans Tanker

over

Philocosmi Betænkninger.

Kiøbenhavn,

Trykt hos Hof-Bogtrykker Møller, 1771.

[2](#)

[3](#)

Min Herre!

Neppe har nogen i lang Tid gjort sin Vederpart en større Ære, ved at skrive imod ham, end de Høistærede Herre virkelig har gjort mig, ved Bekientgiørelsen af deres Tanker over mine udkomne Betænkninger i Anledning af deres Undersøgelse Philopatreas angaaende. Undseelse for deres Berømmelser, meget mere end Lyst til at forsvare mig mod dem, er derfor Aarsag til denne Skrivelse; ja saa sikkert en Aarsag, at jeg troer, jeg før bør glemme det sidste, end forbigaae, at takke dem for det første med allerstørste Ærbødighed. Deres Kierlighed til Sandhed forbyder mig næsten at sige dem imod. De har Ret, jeg burde ikke have skrevet i Form af et

[4](#)

Brev; men jeg forandrede min Plan under Arbeidet, saa mere paa Materien end Formen, lod Indledningen derfor med Villie blive for lang, og gjorde det got, saavidt jeg kunde, med min Undskyldning ved Slutningen af Arbeidet. De indseer og dette selv, og er derfor saa reasonable, mere at oversee end bedømme Mangelen. De iler fra denne Ubetydelighed ligesom for des snarere at bevidne for Publicum, at deres Tænkemaade, i det væsentlige af Skriftet, stemmer fuldkommen overens med min.

Kan jeg erklære det uden Forfængelighed, kan jeg forsikre det, Uden Mistanke for Hyklerie, saa maa jeg her offentlig tilstaae, at det er mig en stor Ære, at de roser mit Skrift! Det er mig en Triumph over Sandheds Fiender, at deres Upartiske Vidnesbyrd følger med mit Arbeide til et Publicum, i hvilket saa mange behøve at troe før de seer, for siden at see des vissere og bedre, og for derpaa at blive engang grundfæstede i Troen.

Ikke saa meget for min egen, som for det almindelige Bestes skyld, glæder det mig overmaade, at de bifalder mine Tanker om Kiøbenhavns og Stædernes Handel, mit Forslag om Kornprisens Bestemmelse, mit ringe Raad til en ny Consumtionsrulles Forfatning.

[5](#)

Den Tvivl de ved denne sidste haver, at Nærings-Frihed vil lide et veldigt Stød ved Forandringen, vil de let betage dem selv, naar de eftertænker, at Næringer just florerer best i de Lande, hvor Consumtionen gjør den betydeligste Indtægt; skjønt dog ikke for Consumtions Paalæggets skyld alene, men for flere Aarsager tillige. Den bevidste Journal skulde nærmere kunde oplyse det, siden jeg for denne Modsigelses skyld, man tillige slutte, at min gode Herre ikke haver seet fremmede Lande.

De bifalder mine Tanker om de Ostindiske, Vestindiske og andre Vare i Henseende til de Kongelige Indkomster og Landets Tarv. Gid vor nye Finants-Collegium maa indsee det samme, og ei lade sig forblinde af Compagniernes listige Indvendinger!

Min Erindring om Renternes Nedsettelse understytter de, hvilket jeg anseer for en stor Hjelp paa en Tid, det var noget tvivlsomt, at skrive til Nytte i den Materie.

Hvad jeg har skrevet om udyrkede Jorders Optagelse og Bestyrelsen deraf, det giver de deres Bifald, men med alt for ædle Udtryk, som jeg alene kan tilskrive deres store Menneske-Kierlighed. Dog fornøier det mig virkelig mere, end alt det foregaaende, at de

[6](#)

erklære, at hvad jeg har sagt om Sogne-Præsternes Jorder fortjener en besynderlig Opmerksomhed, da jeg er overbevist om, at med mindre Geistligheden i denne Fald hielpes til rette, vil det blive det største Tab for Staten, at see dens Jorder længere henhvile i den fortvivlede Vilderede, hvori de ligger med andres. Samme Sandhed er jeg vis paa er en ubehagelig Sandhed for mange interesserede Herremænd, hvorfor jeg ret glæder mig ved, at ingen kiender mig.

Det troede jeg ikke, da jeg gjorde mig Umage for at ruinere, om mueligt, det Almindelige Handels-Compagnies Credit, ifald det haver nogen i Staten, at det Foretagende skulde saa snart finde Bifald; men det Bifald bliver vel og, for en Tid lang, ved min Herres alene.

De behager at sige, at de ikke haver læst bedre om Islands Tilstand og Opkomst, og at jeg let vil være i Stand til at berige det Stykke med nogle Tillæg. Det sidste tør jeg altid forsikre dem. Men Aarsagen til denne deres gode Erklæring kan dog ikke vel være anden, end fordi intet endnu er skreven i et politisk Lys hos os i den Materie. Thi de vakre Efterretninger vihaver om Island fra en af sit Fædreneland,

[7](#)

og ei mindre i andre Henseender af Dannemark meget fortient Autor, efter Hr. Vidalins Mscr., er egentlig kun locale Oplysninger; og kan ikke tiene som en politisk Plan for Handelen paa dette Land, og andre Skrifter endnu mindre, skjønt de hver for sig Haver deres Fortienester. Det Punct at betragte Island under, nemlig som en Colonie, kunde ikke andet, end være velbemeldte Forfatter ubekjendt, som en Mand, der, efter hans egen Tilstaaelse, har egentlig ikke gjort Politiken til hans Studium. Men Colonie-Politiken har desuden til Datum ikke været ret bekjendt i Dannemark, i det mindste ikke i det forrige Kammer-Collegium; thi ellers stod jo alle vore Næringer i Sammenhæng med vore Colonier, i det Sted de tvertimod har ligesom faaet en politisk Vis centrifuga i samme Forhold som Centripetal-Kraften i fremmede Lande gjør, at alle disse Landes Næringer centre i vore Colonier, baade de nordlige og de sydlige.

Hvorvidt denne store Statsfeil vil blive indseet og raadet Bod paa, jeg siger, og raadet Bod paa tillige, ved vor nye Finants-Kammer, det er noget, som Tiden vil lære. Men nordlige og sydlige Colonier vilde da under et tracteres, som man ved Affairernes Ordens Bestemmelse dog endnu ikke haver lagt Grund til.

[8](#)

Det er det almindelige, de har tient, Høistærede Herre! ved det Bifald, de har givet mine Tanker om vore Fabriker, hvilket disse saa meget mere behøver, som de for nærværende trænger høilig til Patroner. Paa den rette Bestyrelse af Næringer og deres Indskrænkninger, hvis Grundtegning de finder god, beroer og hines rette Opkomst og Flor.

Planen, jeg har foreslaaet til vor Handel, taler de virkelig for meget om til dens For: deel, da den er kun en Grundtegning, der taaler Forbedring. Ordenen deri kan sikkert være større; men fra et andet Synspunct. Thi de har ventelig lagt Merke til, at efter Tidens Omstændighed maatte jeg, saa at sige, begynde Planen fra Toppen, i stedet for fra Roden, og derfor lod jeg mere Statens Tilstand, Tingenes Vigtighed, og Ideæ sociæ tillige, herved gjøre Rangen, end andre almindelige Begreber, der ellers give Ordenen i Systemer. At Planen bør være tydeligere, deri har min høistærede Herre fuldkommen Ret. De kunde endnu have lagt til, den burde have været fuldstændigere; men derfor har jeg ved Slutningen deraf slaaet paa en Plan over hver Artikel især, hvilket dog vil nu herefter ikke blive fornøden.

[9](#)

At min Herre holder for, at mine Anmærkninger over Norges Opkomst ere sande, er mig en saa meget større Fornøielse, som jeg har kun havt faae Hjelpe-Midler til det lidet, jeg har skrevet om Norge: og Norge fortæner den allerhøieste Opmerksomhed i alt det, som angaaer Oeconomie, Handel, og Finance-Væsenet, og det i alle muelige Sammenhæng. Hvad jeg skriver om Statens Giæld, kan de være vis paa har sin Rigtighed. For saadanne, som andre flere deres upartiske Tanker bliver jeg dem mangfoldig forbunden, alene beklagende, at jeg ikke har den Lykke, at kiende en saa upartisk, billig og ædelsindet Dommer. At jeg derimod ikke skulde have ladet deres Skrift vederfare den Ret, det fortæner, det maa jeg sige er mig meget ukiert, at høre af saa from en Mand, som de. Derom haaber jeg dog min Herre faaer andre Tanker, naar jeg reent ud erklærer dem min Tænkemaade ved min Bedømmelse. Jeg gjorde det ikke til min Sag, det tilstaaer jeg, saa nøie, som de har udstuderet deres Vederpart, efter deres Ord, Pag. 13. og 14. at udstudere dem; thi derved Havde jeg ikke naaet mit Øiemed, som var at henvende Publici Øine paa Tingenes rette Na-

[10](#)

tur, uden Hensigt til Personen, som foredrog dem. Men de havde allerede, for visse gode Tanker, vundet saadan et Bifald i Publico, at man berømte hvert Ord de havde skreven, uden at undersøge dem nøie nok i særdeles Tilfælde, hvorvidt de vare der at anvende eller ikke. Visse nu givne Oplags-Rettigheder troer jeg kunde maaskee være Exempel derpaa. Dette frygtede jeg maatte blive overmaade farligt, og det vilde derfor mere være Publicum og dets Tænkemaade jeg maatte udstudere og see paa, end paa dem.

I følge deraf har jeg jo burdet hæve al Tvivl, og tage Ordene som de ere mig forekomne; uagtet jeg derfor ikke tvivler paa, at de jo Baade indseer deres egne foredragne Sandheder i en bedre Orden, og at deres nedskrevne Undersøgelse er kun et Resultat af en meget større Kundskab. Jeg kan nu allermindst negte dem dette, som de bifalder mine Betænkninger, hvilke ikke saa nøie skulde kunde indsees med det Bifald de giver dem, om de ikke oversaae mange flere Sandheder i de oeconomiske og cameralske Videnskaber, end de, de i deres lille Verk har behaget at meddele.

Men aldrig har det dog været mit Øiemerke at handle som Ordkløver, mindre som

[11](#)

Sophist imod dem, eller som en ufordeelagtig Fortolker af deres Sætninger. Tvertimod, jeg troer, at jeg har baade forbigaaet adskilligt, jeg kunde skarpere have bedømt, og givet dem, Min ædle Herre, den Roes, jeg erfarede de tilkom,

og den jeg troede det var raadeligt, at give dem, for ei at bestyrke andre i deres Domme om dem i de Tilfælde, hvor mit Skrift viser, at jeg haver overtydet dem om merkelige Mangler. Men hvilke disse ere, det vil ikke være Tid til, nu at igientage, da jeg ikke søger, her at erindre det allermindste ubehagelige.

Hvad jeg derfor, for at blive ved dette Forsæt, i Henseende til Resten af deres Tanker imod mig, man gjøre, det erfarer min Høistærede Herre nok vil blive, at overlade den hele Sag til Bedømmelse af de Skiønsomme i Publico. De vil maaskee indsee, at naar man bruger relative Ord, og taler om Centrum, saa bør det, efter mit beste Skiønnende, ikke skee uden i Forhold til en Omkreds, i hvad man ved sig selv endog saa tænker. De vil see, om, ved den Handling for Korn-Prisen (thi længere gaaer min Sætning ikke,) min Herre ikke især har fæstet sit Haab paa vor Allernaadigste Konges Medlidenhed og opklarede Viisdom, som begge bliver uviste Hjelper her, at forstaae til alle

[12](#)

De vil maaskee tilstaae, at man af Ordene bør troe, at min Herre ansaae de roullerende Summers Formerelse, som eneste Aarsag af Vigtighed til Prisens Vext paa alle Vare; at pag 108. ikke kunde blive borte, for den vigtige Indflydelse af Regieringen i Henseende til Renterne, da samme er ikke en blot Medvirkning alene, men en Hoved- og ikke en Bi-Sag. De vil nok erindre Naturen af Høiselig Kong Friderich den Fierdes Papir-Penge, om jeg her skulde have feilet, og ansee Lignelsen af Krigens Tid imod nærværende trængende Tider, ikke for et løseligt Indfald, men for en passende Sammenligning, og vide at skielle imellem Philodani og Philocosmi Raad.

De vil ventelig bedre, end vi begge, dømmе om Statuen, om det Danske Folks Character, og begribe, at Consumtions Rullen virkelig kan paabyde og forbyde Graden af Varenes Brug. Thi derfor drikkes saa lidt Fransk Viin i Engeland og tvertimod sammesteds saa megen Portugisisk Viin og Engelsk Cider. Derfor drikkes Cosseen i Engeland saa lidet, og saa almindelig i Holland. Derfor bruges i Engeland flere hjemmegiorte Kattun-Tøjer, end Chinesiske Silkeog Ostindiske Bomulds-Vare. Derfor ødelægger Vildtet intet de Engelske Agre, eller

[13](#)

dets Kiød selges af Priis som Ørens, thi Overdaad har Grendser i Forhold til Priser, m. v.

De vil neppe tvivle paa, at jeg burde drage anden Slutning af Philodani Ord om vor Handels Haab, end de, jeg har draget, eller andre Tanker om hans Heterodoxie, i Henseende til Tolden for den Kongelige Casse, end de, jeg burde anføre, for den Fare hans Ord ellers maatte blive til, om jeg et der havde sagt meralisterne Sandhed; ihvor ugjerne de hører den.

Hvor ulige i Bestemmelser vi ere om Salt-Tolden vil Sammenligningen just vise. Dannemark selv har hidtil ikke gjort den rette Forskiel. Ligeledes vil Kyndige i Publico erfare, at hvad der ubestemt tales om Kjøbmænd i Almindelighed kan ikke gielde, naar der tales om Grosserere, Kræmmere og Høkere i Særdeleshed, og at det ene Tal altsaa maa blive bestemt, det andet ikke. De vil ikke kunde negte, at hvor der skrives Vare i Almindelighed, maae der forstaaes baade Naturens og Kunstens, og at Forskiel maa gøres for ikke at blive uvis i Tingene.

De vil vide at gjøre Forskiel paa Stapel og Oplag, og tillige begribe, at Stapel er paa sine Steder saa fornøden, som Oplag paa andre,

[14](#)

og at hver for sig kan befordre Circulation af Vare og Penge. Thi det er en saare vigtig Ting, at lægge Merke til, at i det man synes at standse Circulationen, ved at binde den til visse Steder, befordre man den just, fordi Staten er et Legeme, og hver Lem maa Have sin egen Forretning, hvorved alle Lemmer bliver des fuldkomnere hver for sig, for at danne et des fuldkomnere Legeme for der hele.

Ja de samme vil uden al Tvivl overtude sig selv om, at hvad jeg har skreven om Kiøbenhavns Handel og Næringer, ar det er ikke skreven for at sige imod, men for at oplyse Publicum, og at jeg deri har og givet Philodanus Ret i det, han burde have Ret i; men at næsten Ret er ikke fuldkommen Ret, og at dette næsten gjør en stor Forskiel paa Sagen.

Endelig vil disse oplyste i Publico gjerne tilstaae min ædle Herre, ligesom jeg selv, at de ikke haver udgivet deres Tanker fra pag. 57. til 60. for en Handels-Plan. Men at, det uagtet, var det mueligt, den kunde blive taget derfor af dem, som burde dog have et andet Begreb om en Handels-Plan. Det var derfor fornødent, at give et Udkast til en anden, hvoraf man nøiere kunde indsee det meget Store der udfordres til sligt, siden man dog i Almindelighed

[15](#)

ikke har noget ret Begreb om Handelen med alle sine Sammenhæng i Danmark. Thi det samme som Høkere og Pialte-Kræmmere ere imod vore anseelige Grosserere, det samme er Danmark i Handel imod andre handlende Nationer i Verden, og det samme er Begrebene hos de fleste om Handel i Ligning mod hvad de burde være. Og giv kun Agt, Høistærede Herre, om det ikke ogsaa desværre vil blive saa til videre!

De er saa raisonnable, at lade indløbe, iblant Deres Tanker mig angaaende, den Tanke, at Regieringen nok vil vide, at gjøre mine Gaver (om de saa bør kaldes) nyttige paa en Post, hvor de kunde behøves. I Sandhed den Tanke maa jeg henvende paa dem selv.

Gud give dem Lykke til en god Post ved vor Oeconomie- og Kammer-Væsen, ifald de ønske det, om samme end ikke skulde hielpe mig, som dog, siden jeg skrev mine Betænkninger, ved en Caution, er bleven ulykkelig. Sa meget mere ønsker jeg endog deres Lykke, som jeg erfarer, de ikke hader Lyset; men glædes ved, ja vidner endog om det lider jeg kan have. Samme er Aarsag, at jeg herved gjør dem det Tilbud, ædle Patriot, at skulde Lykken placere dem engang iblant vore Cameralisters Tal: saa

[16](#)

Skal min Faders Reise-Journal være dem til Tieneste, den lille Foliant inclusive, som jeg frygter for vil ellers snart gjøre mine Muus alt for politiske. Maaskee da noget deraf kan blive det almindelige, i steden for disse, til Nytte. Thi mine Betænkninger tvivler jeg paa vil nu paa nogen anden Maade blive Kongen og Staten ret til Tieneste, for hvis Skyld de dog ere skrevne. Ja jeg tør forsikre, at Vælges

min Handels-Plan ikke af det nye Finants • Collegio, bliver hverken Gielden betalt, eller Agerdyrkning, Fiskerie, Kunster og Handel satte i en ret Gang i dette, i hvad det vil see i det tilkommende Seculo. Med denne Sandhed afbryder jeg, ønskende mig engang saa lykkelig at medhjelpe til politiske Sandheders Udbredelse ved Befordring af Rigernes Flor og Velstand, efter en vel lagt Handels-Plan, bifalt og iverksat af den store Sandheds-Elsker og ædle Menneske-Ven Philodanus. Jeg forbliver m. v.

Kiøbenhavn, Philocosmus,

den 12. Jun. 1771.